פרשת עקב

ספר דברים · עם פירוש רש״י

נוסח המקרא: מקרא על פי המסורה (CC BY-SA), באדיבות ספריא.
פירוש רש״י: Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silbermann, 1929-1934 (Public Domain), באדיבות ספריא.
הקובץ מופץ בחינם ברישיון CC BY-SA: מותר להעתיק ולהפיץ, עם ציון המקור ובאותו רישיון.
geulaquiz.com

פרק ז׳

י״ב וְהָיָה | עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן אֵת הַמִּשְׁפָּטִים הָאֵלֶּה וּשְׁמַרְתֶּם וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְשָׁמַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְךָ אֶת־הַבְּרִית וְאֶת־הַחֶסֶד אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ׃

והיה עקב תשמעון. אִם הַמִּצְווֹת קַלּוֹת שֶׁאָדָם דָּשׁ בַּעֲקֵבָיו **תשמעון.**

ושמר ה׳ וגו׳. יִשְׁמֹר לְךָ הַבְטָחָתוֹ (עי׳ תנחומא)׃

י״ג וַאֲהֵבְךָ וּבֵרַכְךָ וְהִרְבֶּךָ וּבֵרַךְ פְּרִי־בִטְנְךָ וּפְרִי־אַדְמָתֶךָ דְּגָנְךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ שְׁגַר־אֲלָפֶיךָ וְעַשְׁתְּרֹת צֹאנֶךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ לָתֶת לָךְ׃

שגר אלפיך. וַלְדֵי בְקָרְךָ שֶׁהַנְּקֵבָה מְשַׁגֶּרֶת מִמֶּעֶיהָ׃

ועשתרת צאנך. מְנַחֵם פֵּרֵשׁ ״אֲבִירֵי בָשָׁן״ (תהילים כ״ב) – מִבְחַר הַצֹּאן, כְּמוֹ ״בְּעַשְׁתְּרֹת קַרְנַיִם״ (בראשית י״ד), לְשׁוֹן חָזָק, וְאַנְקְלוֹס תִּרְגֵּם ״וְעָדְרֵי עָנָךְ״. וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ לָמָּה נִקְרָא שְׁמָם עַשְׁתָּרוֹת? שֶׁמַּעֲשִׂירוֹת אֶת בַּעֲלֵיהֶן (חולין פ״ד)׃

י״ד בָּרוּךְ תִּהְיֶה מִכָּל־הָעַמִּים לֹא־יִהְיֶה בְךָ עָקָר וַעֲקָרָה וּבִבְהֶמְתֶּךָ׃

עקר. שֶׁאֵינוֹ מוֹלִיד׃

ט״ו וְהֵסִיר יְהוָה מִמְּךָ כָּל־חֹלִי וְכָל־מַדְוֵי מִצְרַיִם הָרָעִים אֲשֶׁר יָדַעְתָּ לֹא יְשִׂימָם בָּךְ וּנְתָנָם בְּכָל־שֹׂנְאֶיךָ׃

ט״ז וְאָכַלְתָּ אֶת־כָּל־הָעַמִּים אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ לֹא־תָחוֹס עֵינְךָ עֲלֵיהֶם וְלֹא תַעֲבֹד אֶת־אֱלֹהֵיהֶם כִּי־מוֹקֵשׁ הוּא לָךְ׃ {ס}

י״ז כִּי תֹאמַר בִּלְבָבְךָ רַבִּים הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִמֶּנִּי אֵיכָה אוּכַל לְהוֹרִישָׁם׃

כי תאמר בלבבך. עַל כָּרְחֲךָ לְשׁוֹן דִּילְמָא הוּא, שֶׁמָּא תֹּאמַר בִּלְבָבְךָ מִפְּנֵי שֶׁהֵם רַבִּים לֹא אוּכַל לְהוֹרִישָׁם, אַל תֹּאמַר כֵּן, **לא תירא מהם**, וְלֹא יִתָּכֵן לְפָרְשׁוֹ בְּאַחַת מִשְּׁאָר לְשׁוֹנוֹת שֶׁל כִּי שֶׁיִּפֹּל עָלָיו שׁוּב לֹא תִירָא מֵהֶם׃

י״ח לֹא תִירָא מֵהֶם זָכֹר תִּזְכֹּר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפַרְעֹה וּלְכָל־מִצְרָיִם׃

י״ט הַמַּסֹּת הַגְּדֹלֹת אֲשֶׁר־רָאוּ עֵינֶיךָ וְהָאֹתֹת וְהַמֹּפְתִים וְהַיָּד הַחֲזָקָה וְהַזְּרֹעַ הַנְּטוּיָה אֲשֶׁר הוֹצִאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כֵּן־יַעֲשֶׂה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְכָל־הָעַמִּים אֲשֶׁר־אַתָּה יָרֵא מִפְּנֵיהֶם׃

המסת. נְסִיונוֹת׃

והאתת. כְּגוֹן וַיְהִי לְנָחָשׁ (שמות ד׳), וְהָיוּ לְדָם בַּיַּבָּשֶׁת (שם)׃

והמפתים. הַמַּכּוֹת הַמַּפְלָאוֹת׃

והיד החזקה. זוֹ הַדֶּבֶר׃

והזרע הנטויה. זוֹ הַחֶרֶב שֶׁל מַכַּת בְּכוֹרוֹת׃

כ׳ וְגַם אֶת־הַצִּרְעָה יְשַׁלַּח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בָּם עַד־אָבֹד הַנִּשְׁאָרִים וְהַנִּסְתָּרִים מִפָּנֶיךָ׃

הצרעה. מִין שֶׁרֶץ הָעוֹף שֶׁהָיְתָה זוֹרֶקֶת בָּהֶם מָרָה וּמְסַרְסְתָּן וּמְסַמְּאָה אֶת עֵינֵיהֶם בְּכָל מָקוֹם שֶׁהָיוּ נִסְתָּרִין שָׁם (סוטה ל״ו)׃

כ״א לֹא תַעֲרֹץ מִפְּנֵיהֶם כִּי־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּקִרְבֶּךָ אֵל גָּדוֹל וְנוֹרָא׃

כ״ב וְנָשַׁל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־הַגּוֹיִם הָאֵל מִפָּנֶיךָ מְעַט מְעָט לֹא תוּכַל כַּלֹּתָם מַהֵר פֶּן־תִּרְבֶּה עָלֶיךָ חַיַּת הַשָּׂדֶה׃

פן תרבה עליך חית השדה. וַהֲלֹא אִם עוֹשִׁין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם אֵין מִתְיָרְאִין מִן הַחַיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב ה׳) וְחַיַּת הַשָּׂדֶה תָּשְׁלְמָה לָךְ? אֶלָּא גָּלוּי הָיָה לְפָנָיו שֶׁעֲתִידִין לַחֲטֹא:

כ״ג וּנְחָנָם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָנֶיךָ וְהָמָם֙ מְהוּמָּה גְּדֹלָה עַד הִשָּׁמְדָם׃

והמם. נָקוּד קָמָץ כֵּלּוֹ, לְפִי שֶׁאֵין מ״ם אַחֲרוֹנָה מִן הַיְסוֹד, וַהֲרֵי הוּא כְּמוֹ וְהָם אוֹתָם, אֲבָל ״וְהָמַם גִּלְגַּל עֶגְלָתוֹ״ (ישעיהו כ״ח) כֵּלּוֹ יְסוֹד, לְפִיכָךְ חֶצְיוֹ קָמָץ וְחֶצְיוֹ פַּתָּח, כִּשְׁאָר פֹּעַל שֶׁל שָׁלוֹשׁ אוֹתִיּוֹת׃

כ״ד וְנָתַן מַלְכֵיהֶם֙ בְּיָדֶ֔ךָ וְהַאֲבַדְתָּ֖ אֶת־שְׁמָ֑ם מִתַּ֣חַת הַשָּׁמַ֗יִם לֹא־יִתְיַצֵּ֤ב אִישׁ֙ בְּפָנֶ֔יךָ עַ֖ד הִשְׁמְדֶ֥ךָ אֹתָֽם׃

כ״ה פְּסִילֵ֥י אֱלֹהֵיהֶ֖ם תִּשְׂרְפ֣וּן בָּאֵ֑שׁ לֹא־תַחְמֹ֤ד כֶּ֙סֶף֙ וְזָהָ֣ב עֲלֵיהֶ֔ם וְלָקַחְתָּ֖ לָ֑ךְ פֶּן־תִּוָּקֵ֥שׁ בּ֖וֹ כִּ֥י תוֹעֲבַ֛ת יְהוָ֥ה אֱלֹהֶ֖יךָ הֽוּא׃

כ״ו וְלֹא־תָבִ֤יא תוֹעֵבָה֙ אֶל־בֵּיתֶ֔ךָ וְהָיִ֥יתָ חֵ֖רֶם כָּמֹ֑הוּ שַׁקֵּ֤ץ ׀ תְּשַׁקְּצֶ֙נּוּ֙ וְתַעֵ֣ב ׀ תְּתַעֲבֶ֔נּוּ כִּֽי־חֵ֥רֶם הֽוּא׃ {פ}

פרק ח׳

א׳ כָּל־הַמִּצְוָ֣ה אֲשֶׁר֩ אָנֹכִ֨י מְצַוְּךָ֜ הַיּ֗וֹם תִּשְׁמְר֣וּן לַעֲשׂ֔וֹת לְמַ֣עַן תִּחְי֔וּן וּרְבִיתֶ֖ם וּבָאתֶ֣ם וִֽירִשְׁתֶּ֑ם אֶת־הָאָ֕רֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּ֥ע יְהוָ֖ה לַאֲבֹתֵיכֶֽם׃

כל המצוה. כְּפִשׁוּטוֹ; וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה אִם הִתְחַלְתָּ בְּמִצְוָה גְּמֹר אוֹתָהּ, שֶׁאֵינָהּ נִקְרֵאת אֶלָּא עַל שֵׁם הַגּוֹמְרָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר ״וְאֶת עֲצֻמוֹת יוֹסֵף אֲשֶׁר הֶעֱלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם קָבְרוּ בִשְׁכֶם״ (יהושע כ״ד), וַהֲלֹא מֹשֶׁה לְבַדּוֹ נִתְעַסֵּק בָּהֶם לְהַעֲלוֹתָם? אֶלָּא לְפִי שֶׁלֹּא הִסְפִּיק לְגָמְרָהּ וּגְמָרוּהָ יִשְׂרָאֵל נִקְרֵאת עַל שְׁמָם (תנחומא)׃

ב׳ וְזָכַרְתָּ֣ אֶת־כָּל־הַדֶּ֗רֶךְ אֲשֶׁ֨ר הוֹלִיכְךָ֜ יְהוָ֤ה אֱלֹהֶ֙יךָ֙ זֶ֣ה אַרְבָּעִ֔ים שָׁנָ֖ה בַּמִּדְבָּ֑ר לְמַ֣עַן עַנֹּתְךָ֗ לְנַסֹּתְךָ֛ לָדַ֥עַת אֶת־אֲשֶׁר֙ בִּלְבָבְךָ֔ הֲתִשְׁמֹ֥ר מִצְוֹתָ֖ו אִם־לֹֽא׃

התשמר מצותו. שֶׁלֹּא תְנַסֶּהוּ וְלֹא תְהַרְהֵר אַחֲרָיו׃

ג׳ וַיְעַנְּךָ֣ וַיַּרְעִבֶךָ֔ וַיַּאֲכִלְךָ֖ אֶת־הַמָּ֑ן אֲשֶׁ֨ר לֹא־יָדַ֜עְתָּ וְלֹ֣א יָדְע֗וּן אֲבֹתֶ֙יךָ֙ לְמַ֣עַן הוֹדִיעֲךָ֔ כִּ֛י לֹ֥א עַל־הַלֶּ֖חֶם לְבַדּ֑וֹ יִחְיֶ֣ה הָאָדָ֔ם כִּ֛י עַל־כָּל־מוֹצָ֥א פִֽי־יְהוָ֖ה יִחְיֶ֥ה הָאָדָֽם׃

ד׳ שִׂמְלָתְךָ֥ לֹא בָלְתָה֙ מֵעָלֶ֔יךָ וְרַגְלְךָ֖ לֹ֣א בָצֵ֑קָה זֶ֖ה אַרְבָּעִ֥ים שָׁנָֽה׃

שמלתך לא בלתה. עֲנָנֵי כָבוֹד הָיוּ שָׁפִים בְּכִסּוּתָם וּמְגַהֲצִים אוֹתָם כְּמִין כֵּלִים מְגֹהָצִים, וְאַף קְטַנִּיהֶם כְּמוֹ שֶׁהָיוּ גְּדֹלִים הָיָה גָּדֵל לְבוּשָׁן עִמָּהֶם, כַּלְּבוּשׁ הַזֶּה שֶׁל חֹמֶט שֶׁגָּדֵל עִמּוֹ (עי׳ ילקוט שמעוני תת״ן)׃

לא בצקה. לֹא נָפְחָה כְּבָצֵק, כְּדֶרֶךְ הוֹלְכֵי יָחֵף שֶׁרַגְלֵיהֶם נְפוּחוֹת׃

ה׳ וְיָדַעְתָּ֖ עִם־לְבָבֶ֑ךָ כִּ֗י כַּאֲשֶׁ֤ר יִיַּסֵּר֙ אִ֣ישׁ אֶת־בְּנ֔וֹ יְהוָ֥ה אֱלֹהֶ֖יךָ מְיַסְּרֶֽךָּ׃

ו׳ וְשָׁמַרְתָּ֗ אֶת־מִצְוֹת֙ יְהוָ֣ה אֱלֹהֶ֔יךָ לָלֶ֖כֶת בִּדְרָכָ֑יו וּלְיִרְאָ֖ה אֹתֽוֹ׃

ז׳ כִּ֣י יְהוָ֣ה אֱלֹהֶ֗יךָ מְבִיאֲךָ֙ אֶל־אֶ֣רֶץ טוֹבָ֔ה אֶ֖רֶץ נַחֲלֵ֣י מָ֑יִם עֲיָנֹ֤ת וּתְהֹמֹת֙ יֹצְאִ֣ים בַּבִּקְעָ֔ה וּבָהָֽר׃

ח׳ אֶ֣רֶץ חִטָּ֣ה וּשְׂעֹרָ֔ה וְגֶ֥פֶן וּתְאֵנָ֖ה וְרִמּ֑וֹן אֶ֣רֶץ־זֵ֣ית שֶׁ֔מֶן וּדְבָֽשׁ׃

זית שמן. זֵיתִים הָעוֹשִׂים שֶׁמֶן׃

ט׳ אֶ֣רֶץ אֲשֶׁ֤ר לֹא֙ בְּמִסְכֵּנֻ֣ת תֹּאכַל־בָּ֔הּ לֶ֖חֶם לֹא־תֶחְסַ֣ר כֹּ֑ל בָּ֚הּ אֶ֣רֶץ אֲשֶׁר֙ אֲבָנֶ֣יהָ בַרְזֶ֔ל וּמֵהָרָרֶ֖יהָ תַּחְצֹ֥ב נְחֹֽשֶׁת׃

י וְאָכַלְתָּ֖ וְשָׂבָ֑עְתָּ וּבֵרַכְתָּ֙ אֶת־יְהוָ֣ה אֱלֹהֶ֔יךָ עַל־הָאָ֥רֶץ הַטֹּבָ֖ה אֲשֶׁ֥ר נָתַ֖ן לָֽךְ׃

יא הִשָּׁמֶר֩ לְךָ֨ פֶּן־תִּשְׁכַּ֜ח אֶת־יְהוָ֣ה אֱלֹהֶ֗יךָ לְבִלְתִּ֤י שְׁמֹר֙ מִצְוֹתָ֣יו וּמִשְׁפָּטָ֔יו וְחֻקֹּתָ֖יו אֲשֶׁ֣ר אָנֹכִ֑י מְצַוְּךָ֖ הַיּֽוֹם׃

יב פֶּן־תֹּאכַ֣ל וְשָׂבָ֔עְתָּ וּבָתִּ֥ים טֹבִ֖ים תִּבְנֶ֣ה וְיָשָֽׁבְתָּ׃

יג וּבְקָרְךָ֥ וְצֹאנְךָ֖ יִרְבְּיֻ֑ן וְכֶ֣סֶף וְזָהָ֔ב יִרְבֶּה־לָּ֖ךְ וְכֹ֥ל אֲשֶׁר־לְךָ֖ יִרְבֶּֽה׃

יד וְרָ֣ם לְבָבֶ֔ךָ וְשָׁכַחְתָּ֖ אֶת־יְהוָ֣ה אֱלֹהֶ֑יךָ הַמּוֹצִיאֲךָ֙ מֵאֶ֣רֶץ מִצְרַ֔יִם מִבֵּ֖ית עֲבָדִֽים׃

טו הַמּוֹלִיכְךָ֞ בַּמִּדְבָּ֣ר | הַגָּדֹ֣ל וְהַנּוֹרָ֗א נָחָשׁ֙ ׀ שָׂרָ֣ף וְעַקְרָ֔ב וְצִמָּא֖וֹן אֲשֶׁ֣ר אֵין־מָ֑יִם הַמּוֹצִ֨יא לְךָ֤ מַ֙יִם֙ מִצּ֣וּר הַחַלָּמִ֔ישׁ׃

טז הַמַּאֲכִלְךָ֥ מָ֙ן֙ בַּמִּדְבָּ֔ר אֲשֶׁ֥ר לֹא־יָדְע֖וּן אֲבֹתֶ֑יךָ לְמַ֣עַן עַנֹּתְךָ֗ וּלְמַעַן֙ נַסֹּתֶ֣ךָ לְהֵיטִבְךָ֖ בְּאַחֲרִיתֶֽךָ׃

יז וְאָמַרְתָּ֖ בִּלְבָבֶ֑ךָ כֹּחִ֤י וְעֹ֙צֶם֙ יָדִ֔י עָשָׂ֥ה לִ֖י אֶת־הַחַ֥יִל הַזֶּֽה׃

יח וְזָכַרְתָּ֞ אֶת־יְהוָ֣ה אֱלֹהֶ֗יךָ כִּ֤י הוּא֙ הַנֹּתֵ֣ן לְךָ֔ כֹּ֖חַ לַעֲשׂ֣וֹת חָ֑יִל לְמַ֣עַן הָקִ֗ים אֶת־בְּרִיתוֹ֙ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּ֣ע לַאֲבֹתֶ֔יךָ כַּיּ֖וֹם הַזֶּֽה׃ {פ}

יט וְהָיָ֗ה אִם־שָׁכֹ֤חַ תִּשְׁכַּח֙ אֶת־יְהוָ֣ה אֱלֹהֶ֔יךָ וְהָלַכְתָּ֣ אַחֲרֵ֣י אֱלֹהִ֗ים אֲחֵרִים֙ וַעֲבַדְתָּ֣ם וְהִשְׁתַּחֲוִ֣יתָ לָהֶ֔ם הֵעִדֹ֥תִי בָכֶ֛ם הַיּ֖וֹם כִּ֥י אָבֵ֖ד תֹּאבֵדֻֽן׃

כ כַּגּוֹיִ֞ם אֲשֶׁ֣ר יְהוָ֗ה מַאֲבִ֤יד מִפְּנֵיכֶם֙ כֵּ֣ן תֹּאבֵ֔דוּן עֵ֚קֶב לֹ֣א תִשְׁמְע֔וּן בְּקֹ֖ול יְהוָ֥ה אֱלֹהֵיכֶֽם׃ {פ}

פרק ט׳

א שְׁמַ֣ע יִשְׂרָאֵ֗ל אַתָּ֤ה עֹבֵר֙ הַיּ֣וֹם אֶת־הַיַּרְדֵּ֔ן לָבֹ֛א לָרֶ֥שֶׁת גּוֹיִ֖ם גְּדֹלִ֣ים וַעֲצֻמִ֑ים מִמֶּךָּ֙ עָרִ֣ים גְּדֹלֹ֔ת וּבְצֻרֹ֖ת בַּשָּׁמָֽיִם׃

> **גדלים ועצמים ממך.** אַתָּה עָצוּם וְהֵם עֲצוּמִים מִמְּךָ (ספרי דברים י״א):

ב עַ֚ם גָּד֣וֹל וָרָ֔ם בְּנֵ֥י עֲנָקִ֖ים אֲשֶׁ֣ר אַתָּ֣ה יָדַ֔עְתָּ וְאַתָּ֖ה שָׁמַ֣עְתָּ מִ֑י יִתְיַצַּ֖ב לִפְנֵ֥י בְנֵי־עָנָֽק׃

ג וְיָדַעְתָּ֣ הַיּ֗וֹם כִּ֤י יְהוָה֙ אֱלֹהֶ֔יךָ הוּא־הָעֹבֵ֥ר לְפָנֶ֖יךָ אֵ֣שׁ אֹכְלָ֑ה הוּא֙ יַשְׁמִידֵ֔ם וְהוּא֙ יַכְנִיעֵ֣ם לְפָנֶ֔יךָ וְהוֹרַשְׁתָּ֥ם וְהַאֲבַדְתָּ֖ם מַהֵ֑ר כַּאֲשֶׁ֥ר דִּבֶּֽר יְהוָ֖ה לָֽךְ׃

ד אַל־תֹּאמַ֤ר בִּלְבָבְךָ֙ בַּהֲדֹ֣ף יְהוָ֣ה אֱלֹהֶ֔יךָ אֹתָ֖ם | מִלְּפָנֶ֑יךָ לֵאמֹ֗ר בְּצִדְקָתִ֙י֙ הֱבִיאַ֣נִי יְהוָ֔ה לָרֶ֥שֶׁת אֶת־הָאָ֖רֶץ הַזֹּ֣את וּבְרִשְׁעַ֣ת הַגּוֹיִ֣ם הָאֵ֔לֶּה יְהוָ֖ה מוֹרִישָׁ֥ם מִפָּנֶֽיךָ׃

> **אל תאמר בלבבך.** צִדְקָתִי וְרִשְׁעַת הַגּוֹיִם גָּרְמוּ:

ה לֹ֣א בְצִדְקָתְךָ֗ וּבְיֹ֙שֶׁר֙ לְבָבְךָ֔ אַתָּ֥ה בָ֖א לָרֶ֣שֶׁת אֶת־אַרְצָ֑ם כִּ֣י ׀ בִּרְשַׁ֣עַת | הַגּוֹיִ֗ם הָאֵ֙לֶּה֙ יְהוָ֣ה אֱלֹהֶ֔יךָ מוֹרִישָׁ֥ם מִפָּנֶ֖יךָ וּלְמַ֣עַן הָקִ֑ים אֶת־הַדָּבָ֗ר אֲשֶׁ֨ר נִשְׁבַּ֤ע יְהוָה֙ לַאֲבֹתֶ֔יךָ לְאַבְרָהָ֥ם לְיִצְחָ֖ק וּלְיַעֲקֹֽב׃

> **לא בצדקתך, אתה בא לרשת, כי ברשעת הגוים.** חֲרִי כִּי מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן אֶלָּא:

ו וְיָדַעְתָּ֗ כִּ֣י לֹ֤א בְצִדְקָתְךָ֙ יְהוָ֣ה אֱלֹהֶ֔יךָ נֹתֵ֥ן לְךָ֖ אֶת־הָאָ֣רֶץ הַטֹּבָ֣ה הַזֹּ֔את לְרִשְׁתָּ֑הּ כִּ֥י עַם־קְשֵׁה־עֹ֖רֶף אָֽתָּה׃

ז זְכֹר אַל־תִּשְׁכַּח אֵת אֲשֶׁר־הִקְצַפְתָּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּמִּדְבָּר לְמִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר־יָצָאתָ | מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד־בֹּאֲכֶם עַד־הַמָּקוֹם הַזֶּה מַמְרִים הֱיִיתֶם עִם־יְהוָה׃

ח וּבְחֹרֵב הִקְצַפְתֶּם אֶת־יְהוָה וַיִּתְאַנַּף יְהוָה בָּכֶם לְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם׃

ט בַּעֲלֹתִי הָהָרָה לָקַחַת לוּחֹת הָאֲבָנִים לוּחֹת הַבְּרִית אֲשֶׁר־כָּרַת יְהוָה עִמָּכֶם וָאֵשֵׁב בָּהָר אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה לֶחֶם לֹא אָכַלְתִּי וּמַיִם לֹא שָׁתִיתִי׃

> **ואשב בהר.** אֵין יְשִׁיבָה אֶלָּא לְשׁוֹן עַכָּבָה (מגילה כ״א)׃

י וַיִּתֵּן יְהוָה אֵלַי אֶת־שְׁנֵי לוּחֹת הָאֲבָנִים כְּתֻבִים בְּאֶצְבַּע אֱלֹהִים וַעֲלֵיהֶם כְּכָל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה עִמָּכֶם בָּהָר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ בְּיוֹם הַקָּהָל׃

> **לוחת.** לוחת כְּתִיב שֶׁשְּׁתֵּיהֶן שָׁווֹת (תנחומא)׃

יא וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לָיְלָה נָתַן יְהוָה אֵלַי אֶת־שְׁנֵי לֹחֹת הָאֲבָנִים לֻחוֹת הַבְּרִית׃

יב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי קוּם רֵד מַהֵר מִזֶּה כִּי שִׁחֵת עַמְּךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מִמִּצְרָיִם סָרוּ מַהֵר מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוִּיתִם עָשׂוּ לָהֶם מַסֵּכָה׃

יג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר רָאִיתִי אֶת־הָעָם הַזֶּה וְהִנֵּה עַם־קְשֵׁה־עֹרֶף הוּא׃

יד הֶרֶף מִמֶּנִּי וְאַשְׁמִידֵם וְאֶמְחֶה אֶת־שְׁמָם מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם וְאֶעֱשֶׂה אוֹתְךָ לְגוֹי־עָצוּם וְרַב מִמֶּנּוּ׃

טו וָאֵפֶן וָאֵרֵד מִן־הָהָר וְהָהָר בֹּעֵר בָּאֵשׁ וּשְׁנֵי לוּחֹת הַבְּרִית עַל שְׁתֵּי יָדָי׃

טז וָאֵרֶא וְהִנֵּה חֲטָאתֶם לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם עֲשִׂיתֶם לָכֶם עֶגֶל מַסֵּכָה סַרְתֶּם מַהֵר מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶתְכֶם׃

יז וָאֶתְפֹּשׂ בִּשְׁנֵי הַלֻּחֹת וָאַשְׁלִכֵם מֵעַל שְׁתֵּי יָדָי וָאֲשַׁבְּרֵם לְעֵינֵיכֶם׃

יח וָאֶתְנַפַּל לִפְנֵי יְהוָה כָּרִאשֹׁנָה אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה לֶחֶם לֹא אָכַלְתִּי וּמַיִם לֹא שָׁתִיתִי עַל כָּל־חַטַּאתְכֶם אֲשֶׁר חֲטָאתֶם לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה לְהַכְעִיסוֹ׃

> **ואתנפל לפני ה׳ כראשנה ארבעים יום.** שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ל״ב) וָאֵתְּנַה אֶעֱלֶה אֶל ה׳ אוּלַי אֲכַפְּרָה, בְּאוֹתָהּ עֲלִיָּה נִתְעַכַּבְתִּי אַרְבָּעִים יוֹם, נִמְצְאוּ כָּלִים בְּכ״ט בְּאָב, שֶׁהוּא עָלָה בִּשְׁמוֹנָה עָשָׂר בְּתַמּוּז, בּוֹ בַּיּוֹם נִתְרַצָּה לְיִשְׂרָאֵל וְאָמַר לוֹ לְמֹשֶׁה פְּסָל לְךָ שְׁנֵי לֻחוֹת (שם ל״ד) עָשָׂה עוֹד אַרְבָּעִים יוֹם, נִמְצְאוּ כָּלִים בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, בּוֹ בַּיּוֹם נִתְרַצָּה הַקָּבָ״ה לְיִשְׂרָאֵל בְּשִׂמְחָה וְאָמַר לוֹ לְמֹשֶׁה סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶךָ (במדבר י״ד), לָכֶן הַקָּבֵּע לְמִחְילָה וְלִסְלִיחָה, וּמִנַּיִן שֶׁנִּתְרַצָּה בָּרְצוֹן שָׁלֵם, שֶׁנֶּאֱמַר בָּאַרְבָּעִים שֶׁל לוּחוֹת אַחֲרוֹנוֹת (דברים י׳) וְאָנֹכִי עָמַדְתִּי בָהָר כַּיָּמִים הָרִאשֹׁנִים, מַה הָרִאשׁוֹנִים בְּרָצוֹן אַף הָאַחֲרוֹנִים בְּרָצוֹן, אֶמֹר מֵעַתָּה אֶמְצָעִיים הָיוּ בְּכַעַס׃

יט כִּי יָגֹרְתִּי מִפְּנֵי הָאַף וְהַחֵמָה אֲשֶׁר קָצַף יְהוָה עֲלֵיכֶם לְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֵלַי גַּם בַּפַּעַם הַהִוא׃

כ וּבְאַהֲרֹן הִתְאַנַּף יְהוָה מְאֹד לְהַשְׁמִידוֹ וָאֶתְפַּלֵּל גַּם־בְּעַד אַהֲרֹן בָּעֵת הַהִוא׃

> **ובאהרן התאנף ה׳.** לְפִי שֶׁשָּׁמַע לָכֶם׃
>
> **להשמידו.** זֶה כְּלוּי בָּנִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (עמוס ב׳) וַאֲשַׁמִּיד פְּרִיוֹ מִמַּעַל׃
>
> **ואתפלל גם בעד אהרן.** וְהוֹעִילָה תְּפִלָּתִי לְכַפֵּר מֶחֱצָה, וּמֵתוּ שְׁנַיִם וְנִשְׁאֲרוּ הַשְּׁנַיִם׃

כ״א וְאֶת־חַטַּאתְכֶם אֲשֶׁר־עֲשִׂיתֶם אֶת־הָעֵגֶל לָקַחְתִּי׀ וָאֶשְׂרֹף אֹתוֹ ׀ בָּאֵשׁ וָאֶכֶת אֹתוֹ טָחוֹן֮ הֵיטֵב עַד אֲשֶׁר־דַּק לְעָפָר וָאַשְׁלִךְ אֶת־עֲפָרוֹ אֶל־הַנַּחַל הַיֹּרֵד מִן־הָהָר׃

> **טחון.** לְשׁוֹן הוֹוֶה, כְּמוֹ הָלוֹךְ וְכִלּוֹת, מולא״נט בְּלַעַז׃

כ״ב וּבְתַבְעֵרָה֮ וּבְמַסָּה֒ וּבְקִבְרֹת֙ הַתַּאֲוָ֔ה מַקְצְפִ֖ים הֱיִיתֶ֑ם אֶת־יְהוָֽה׃

כ״ג וּבְשָׁלַח יְהוָה אֶתְכֶם מִקָּדֵשׁ בַּרְנֵעַ֮ לֵאמֹר֒ עֲל֣וּ וּרְשׁ֗וּ אֶת־הָאָ֙רֶץ֙ אֲשֶׁ֣ר נָתַ֣תִּי לָכֶ֔ם וַתַּמְר֥וּ אֶת־פִּ֖י יְהוָ֣ה אֱלֹהֵיכֶ֑ם וְלֹ֤א הֶאֱמַנְתֶּם֙ ל֣וֹ וְלֹ֔א שָׁמַעְתֶּ֖ם בְּקֹלֽוֹ׃

כ״ד מַמְרִים הֱיִיתֶם עִם־יְהוָה מִיּוֹם דַּעְתִּי אֶתְכֶם׃

כ״ה וָאֶתְנַפַּל לִפְנֵי יְהוָה אֵת אַרְבָּעִים הַיּוֹם וְאֶת־אַרְבָּעִים הַלַּיְלָה אֲשֶׁר הִתְנַפָּלְתִּי כִּי־אָמַר יְהוָה לְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם׃

> **ואתנפל וגו׳.** אֵלּוּ הֵן עַצְמָם הָאֲמוּרִים לְמַעְלָה, וּכְפָלָן כָּאן, לְפִי שֶׁכָּתוּב כָּאן סֵדֶר תְּפִלָּתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר **ה׳ אלהים אל תשחת עמך וגו׳**׃

כ״ו וָאֶתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה֮ וָאֹמַר֒ אֲדֹנָי֙ יֱהוִ֔ה אַל־תַּשְׁחֵ֖ת עַמְּךָ֣ וְנַחֲלָתְךָ֑ אֲשֶׁ֤ר פָּדִ֙יתָ֙ בְּגָדְלֶ֔ךָ אֲשֶׁ֥ר הוֹצֵ֖אתָ מִמִּצְרַ֥יִם בְּיָ֖ד חֲזָקָֽה׃

כ״ז זְכֹר֙ לַעֲבָדֶ֔יךָ לְאַבְרָהָ֖ם לְיִצְחָ֣ק וּלְיַעֲקֹ֑ב אַל־תֵּ֙פֶן֙ אֶל־קְשִׁ֣י הָעָ֔ם הַזֶּ֖ה וְאֶל־רִשְׁעוֹ֥ וְאֶל־חַטָּאתֽוֹ׃

כ״ח פֶּן־יֹאמְרוּ֙ הָאָ֣רֶץ֔ אֲשֶׁ֥ר הוֹצֵאתָ֖נוּ מִשָּׁ֑ם מִבְּלִי֙ יְכֹלֶ֣ת יְהוָ֣ה לַהֲבִיאָ֔ם אֶל־הָאָ֖רֶץ אֲשֶׁר־דִּבֶּ֣ר לָהֶ֑ם וּמִשִּׂנְאָתוֹ֙ אוֹתָ֔ם הוֹצִיאָ֖ם לַהֲמִתָ֥ם בַּמִּדְבָּֽר׃

כ״ט וְהֵ֣ם עַמְּךָ֣ וְנַחֲלָתֶ֔ךָ אֲשֶׁ֥ר הוֹצֵ֖אתָ בְּכֹחֲךָ֣ הַגָּד֑וֹל וּבִזְרֹעֲךָ֖ הַנְּטוּיָֽה׃ {פ}

פרק י׳

א׳ בָּעֵת֮ הַהִוא֒ אָמַ֤ר יְהוָה֙ אֵלַ֔י פְּסָל־לְךָ֞ שְׁנֵי־לוּחֹ֤ת אֲבָנִים֙ כָּרִאשֹׁנִ֔ים וַעֲלֵ֥ה אֵלַ֖י הָהָ֑רָה וְעָשִׂ֥יתָ לְךָ֖ אֲרֹ֥ן עֵֽץ׃

> **בעת ההוא.** לְסוֹף אַרְבָּעִים יוֹם נִתְרַצָּה לִי וְאָמַר לִי **פסל לך**, וְאַחַר כָּךְ **ועשית לך ארון**, וַאֲנִי עָשִׂיתִי אָרוֹן תְּחִלָּה, שֶׁכְּשֶׁאֶבֶא וְהַלּוּחוֹת בְּיָדִי הֵיכָן אֶתְנֵם? וְלֹא זֶה הוּא הָאָרוֹן שֶׁעָשָׂה בְצַלְאֵל, שֶׁהֲרֵי מִשְׁכָּן לֹא נִתְעַסְּקוּ בּוֹ עַד לְאַחַר יוֹם הַכִּפּוּרִים, כִּי בְּרִדְתּוֹ מִן הָהָר צִוָּה לָהֶם עַל מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן, וּבְצַלְאֵל עָשָׂה מִשְׁכָּן תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ אָרוֹן וְכֵלִים, נִמְצָא זֶה אָרוֹן אַחֵר הָיָה, וְזֶהוּ שֶׁהָיָה יוֹצֵא עִמָּהֶם לַמִּלְחָמָה, וְאוֹתוֹ שֶׁעָשָׂה בְצַלְאֵל לֹא יָצָא לַמִּלְחָמָה, אֶלָּא בֵּימֵי עֵלִי, וְנֶעֱנְשׁוּ עָלָיו וְנִשְׁבָּה (תלמוד ירושלמי שקלים ו)׃

ב׳ וְאֶכְתֹּב֙ עַל־הַלֻּחֹ֔ת אֶת־הַדְּבָרִ֖ים אֲשֶׁ֣ר הָי֑וּ עַל־הַלֻּחֹ֤ת הָרִאשֹׁנִים֙ אֲשֶׁ֣ר שִׁבַּ֔רְתָּ וְשַׂמְתָּ֖ם בָּאָרֽוֹן׃

ג׳ וָאַ֣עַשׂ אֲרוֹן֮ עֲצֵי֒ שִׁטִּ֔ים וָאֶפְסֹ֛ל שְׁנֵי־לֻחֹ֥ת אֲבָנִ֖ים כָּרִאשֹׁנִ֑ים וָאַ֣עַל הָהָ֔רָה וּשְׁנֵ֥י הַלֻּחֹ֖ת בְּיָדִֽי׃

ד׳ וַיִּכְתֹּב֙ עַל־הַלֻּחֹ֔ת כַּמִּכְתָּ֖ב הָרִאשׁ֑וֹן אֵ֚ת עֲשֶׂ֣רֶת הַדְּבָרִ֔ים אֲשֶׁ֥ר דִּבֶּ֛ר יְהוָ֥ה אֲלֵיכֶ֖ם בָּהָ֑ר מִתּ֣וֹךְ הָאֵ֔שׁ בְּי֖וֹם הַקָּהָ֑ל וַיִּתְּנֵ֥ם יְהוָ֖ה אֵלָֽי׃

ה׳ וָאֵ֣פֶן וָאֵרֵד֮ מִן־הָהָר֒ וָאָשִׂם֙ אֶת־הַלֻּחֹ֔ת בָּאָרוֹן֙ אֲשֶׁ֣ר עָשִׂ֔יתִי וַיִּהְי֖וּ שָׁ֑ם כַּאֲשֶׁ֥ר צִוַּ֖נִי יְהוָֽה׃

ו׳ וּבְנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֗ל נָסְע֤וּ מִבְּאֵרֹת֙ בְּנֵי־יַעֲקָ֔ן מוֹסֵרָ֖ה שָׁ֣ם מֵ֣ת אַהֲרֹ֑ן וַיִּקָּבֵ֥ר שָׁ֖ם וַיְכַהֵ֥ן אֶלְעָזָ֛ר בְּנ֥וֹ תַּחְתָּֽיו׃

> **ובני ישראל נסעו מבארת בני יעקן מוסרה.** מָה עִנְיָן זֶה לְכָאן? וְעוֹד, וְכִי מִבְּאֵרוֹת בְּנֵי יַעֲקָן נָסְעוּ לְמוֹסֵרָה, וַהֲלֹא מִמּוֹסֵרָה בָּאוּ לִבְנֵי יַעֲקָן, שֶׁנֶּאֱמַר ״וַיִּסְעוּ מִמּוֹסֵרוֹת וְגוֹ׳״ (במדבר ל״ג), וְעוֹד, שָׁם מֵת אַהֲרֹן, וַהֲלֹא בְּהֹר הָהָר מֵת, צֵא וַחֲשֹׁב וְתִמְצָא שְׁמוֹנָה מַסָּעוֹת מִמּוֹסֵרוֹת לְהֹר הָהָר? אֶלָּא אַף זוֹ מִן הַתּוֹכֵחָה, וְעוֹד זֹאת עֲשִׂיתֶם, כְּשֶׁמֵּת אַהֲרֹן בְּהֹר הָהָר לְסוֹף אַרְבָּעִים שָׁנָה וְנִסְתַּלְּקוּ עַנְנֵי כָבוֹד, יֶרְאֹתֶם לָכֶם מִמִּלְחֶמֶת מֶלֶךְ עֲרָד, וּנְתַתֶּם רֹאשׁ לַחֲזֹר לְמִצְרַיִם וַחֲזַרְתֶּם

לַאֲחוֹרֵיכֶם שְׁמוֹנָה מַסָּעוֹת עַד בְּנֵי יַעֲקָן, וּמִשָּׁם לְמוֹסֵרָה, שָׁם נִלְחֲמוּ בָּכֶם בְּנֵי לֵוִי וְהָרְגוּ מִכֶּם וְאַתֶּם מֵהֶם, עַד שֶׁהֶחֱזִירוּ אֶתְכֶם בְּדֶרֶךְ חֲזַרְתְּכֶם, וּמִשָּׁם חֲזַרְתֶּם הַגֻּדְגֹּדָה הוּא חֹר הַגִּדְגָּד.

ז׳ מִשָּׁם נָסְעוּ הַגֻּדְגֹּדָה וּמִן־הַגֻּדְגֹּדָה יָטְבָתָה אֶרֶץ נַחֲלֵי מָיִם׃

ומן הגדגדה וגו׳. וּבְמוֹסֵרָה עֲשִׂיתֶם אֶבֶל כָּבֵד עַל מִיתָתוֹ שֶׁל אַהֲרֹן שֶׁגָּרְמָה לָכֶם זֹאת, וְנִדְמֶה לָכֶם כְּאִלּוּ מֵת שָׁם (תלמוד ירושלמי סוטה א׳; מכילתא שמות ט״ו; תנחומא חקת); וְסָמַךְ מִשֶּׁה תּוֹכֵחָה זוֹ לְשִׁבּוּר הַלּוּחוֹת לוֹמַר שֶׁקָּשָׁה מִיתָתָן שֶׁל צַדִּיקִים לִפְנֵי הַקָּבָּ״ה כַּיּוֹם שֶׁנִּשְׁתַּבְּרוּ בּוֹ הַלּוּחוֹת, וּלְהוֹדִיעֲךָ שֶׁהֶקֶשָׁה לוֹ מַה שֶּׁאָמְרוּ ״נִתְּנָה רֹאשׁ״ (במדבר י״ד) לִפְרֹשׁ מִמֶּנּוּ — כַּיּוֹם שֶׁעָשׂוּ בּוֹ אֶת הָעֵגֶל (ויקרא רבה כ׳):

ח׳ בָּעֵת הַהִוא הִבְדִּיל יְהוָה אֶת־שֵׁבֶט הַלֵּוִי לָשֵׂאת אֶת־אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה לַעֲמֹד לִפְנֵי יְהוָה לְשָׁרְתוֹ וּלְבָרֵךְ בִּשְׁמוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃

בעת ההוא הבדיל ה׳ וגו׳. מוּסָב לָעִנְיָן הָרִאשׁוֹן׃

בעת ההוא, בַּשָּׁנָה הָרִאשׁוֹנָה לְצֵאתְכֶם מִמִּצְרַיִם, וּטְעִיתֶם בָּעֵגֶל וּבְנֵי לֵוִי לֹא טָעוּ, הִבְדִּילָם הַמָּקוֹם מִכֶּם; וְסָמַךְ מִקְרָא זֶה לַחֲזָרַת בְּנֵי יַעֲקָן לוֹמַר שֶׁאַף בְּזוֹ לֹא טָעוּ בָהּ בְּנֵי לֵוִי אֶלָּא עָמְדוּ בֶּאֱמוּנָתָם׃

לשאת את ארון. הַלְוִיִּם׃

לעמד לפני ה׳ לשרתו ולברך בשמו. הַכֹּהֲנִים, וְהוּא נִשְׂיאַת כַּפַּיִם (ערכין י״א)׃

ט׳ עַל־כֵּן לֹא־הָיָה לְלֵוִי חֵלֶק וְנַחֲלָה עִם־אֶחָיו יְהוָה הוּא נַחֲלָתוֹ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לוֹ׃

על כן לא היה ללוי חלק. לְפִי שֶׁהֻבְדְּלוּ לַעֲבוֹדַת מִזְבֵּחַ וְאֵינָן פְּנוּיִין לַחֲרֹשׁ וְלִזְרֹעַ׃

ה׳ הוא נחלתו. נוֹטֵל פְּרָס מְזֻמָּן מִבֵּית הַמֶּלֶךְ׃

י׳ וְאָנֹכִי עָמַדְתִּי בָהָר כַּיָּמִים הָרִאשֹׁנִים אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לָיְלָה וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֵלַי גַּם בַּפַּעַם הַהִוא לֹא־אָבָה יְהוָה הַשְׁחִיתֶךָ׃

ואנכי עמדתי בהר. לְקַבֵּל הַלּוּחוֹת הָאַחֲרוֹנוֹת, וּלְפִי שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ לְמַעְלָה כַּמָּה עָמַד בָּהָר בַּעֲלִיָּה אַחֲרוֹנָה זוֹ, חָזַר וְהִתְחִיל בָּהּ׃

כימים הראשנים. שֶׁל לוּחוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת, מַה הֵם בְּרָצוֹן אַף אֵלּוּ בְּרָצוֹן, אֲבָל הָאֶמְצָעִיִּים שֶׁעָמַדְתִּי שָׁם לְהִתְפַּלֵּל עֲלֵיכֶם הָיוּ בְכַעַס׃

י״א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי קוּם לֵךְ לְמַסַּע לִפְנֵי הָעָם וְיָבֹאוּ וְיִירְשׁוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי לַאֲבֹתָם לָתֵת לָהֶם׃ {פ}

ויאמר ה׳ אלי וגו׳. אַף עַל פִּי שֶׁסֵּרְתֶּם מֵאַחֲרָיו וּטְעִיתֶם בָּעֵגֶל, אָמַר לִי לֵךְ נְחֵה אֶת הָעָם (שמות ל״ב)׃

י״ב וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שֹׁאֵל מֵעִמָּךְ כִּי אִם־לְיִרְאָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בְּכָל־דְּרָכָיו וּלְאַהֲבָה אֹתוֹ וְלַעֲבֹד אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשֶׁךָ׃

ועתה ישראל. אַף עַל פִּי שֶׁעֲשִׂיתֶם כָּל זֹאת, עוֹדֶנּוּ רַחֲמָיו וְחִבָּתוֹ עֲלֵיכֶם, וּמִכָּל מַה שֶּׁחָטָאתֶם לְפָנָיו אֵינוֹ שׁוֹאֵל מִכֶּם **כי אם ליראה וגו׳**׃

כי אם ליראה וגו׳. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ מִכָּאן הַכֹּל בִּידֵי שָׁמַיִם חוּץ מִיִּרְאַת שָׁמַיִם (ברכות ל״ג)׃

י״ג לִשְׁמֹר אֶת־מִצְוֹת יְהוָה וְאֶת־חֻקֹּתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לְטוֹב לָךְ׃

לשמר את מצות ה׳. וְאַף הִיא לֹא לְחִנָּם, אֶלָּא **לטוב לך** שֶׁתִּתְקַבְּלוּ שָׂכָר׃

י״ד הֶן לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ הַשָּׁמַיִם וּשְׁמֵי הַשָּׁמַיִם הָאָרֶץ וְכָל־אֲשֶׁר־בָּהּ׃

הן לה׳ אלהיך. הַכֹּל, וְאַף עַל פִּי כֵן, **רק באבתיך חשק ה׳.** מִן הַכֹּל׃

ט״ו רַק בַּאֲבֹתֶיךָ חָשַׁק יְהוָה לְאַהֲבָה אוֹתָם וַיִּבְחַר בְּזַרְעָם אַחֲרֵיהֶם בָּכֶם מִכָּל־הָעַמִּים כַּיּוֹם הַזֶּה׃

בכם. כְּמוֹ שֶׁאַתֶּם רוֹאִים אֶתְכֶם חֲשׁוּקִים **מכל העמים היום הזה**׃

ט״ז וּמַלְתֶּם אֶת עָרְלַת לְבַבְכֶם וְעׇרְפְּכֶם לֹא תַקְשׁוּ עוֹד׃

ערלת לבבכם. אֹטֶם לְבַבְכֶם וְכִסּוּיוֹ׃

י״ז כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וַאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים הָאֵל הַגָּדֹל הַגִּבֹּר וְהַנּוֹרָא אֲשֶׁר לֹא־יִשָּׂא פָנִים וְלֹא יִקַּח שֹׁחַד׃

ואדני האדנים. לֹא יוּכַל שׁוּם אָדוֹן לְהַצִּיל אֶתְכֶם מִיָּדוֹ׃

לא ישא פנים. אִם תִּפְרְקוּ עֲלֹוֹ׃

ולא יקח שחד. לְפַיְּסוֹ בְּמָמוֹן׃

י״ח עֹשֶׂה מִשְׁפַּט יָתוֹם וְאַלְמָנָה וְאֹהֵב גֵּר לָתֶת לוֹ לֶחֶם וְשִׂמְלָה׃

עשה משפט יתום ואלמנה. הֲרֵי גְּבוּרָה, וְאֵצֶל גְּבוּרָתוֹ אַתָּה מוֹצֵא עֲנָוְתָנוּתוֹ (מגילה ל״א)׃

ואהב גר לתת לו לחם ושמלה. וְדָבָר חָשׁוּב הוּא זֶה, שֶׁכָּל עַצְמוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אָבִינוּ עַל זֶה נִתְפַּלֵּל (בראשית כ״ח) וְנָתַן לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבֶגֶד לִלְבֹּשׁ (בראשית רבה ע׳)׃

י״ט וַאֲהַבְתֶּם אֶת־הַגֵּר כִּי־גֵרִים הֱיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃

כי גרים הייתם. מוּם שֶׁבְּךָ אַל תֹּאמַר לַחֲבֶרְךָ (בבא מציעא נ״ט)׃

כ׳ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תִּירָא אֹתוֹ תַעֲבֹד וּבוֹ תִדְבָּק וּבִשְׁמֹו תִּשָּׁבֵעַ׃

את ה׳ אלהיך תירא. וְתַעֲבֹד לוֹ וְתִדָּבֵק בּוֹ, וּלְאַחַר שֶׁיִּהְיוּ בְךָ כָּל הַמִּדּוֹת הַלָּלוּ, אָז בִּשְׁמוֹ תִּשָּׁבֵעַ׃

כ״א הוּא תְהִלָּתְךָ וְהוּא אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר־עָשָׂה אִתְּךָ אֶת־הַגְּדֹלֹת וְאֶת־הַנּוֹרָאֹת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ׃

כ״ב בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ יָרְדוּ אֲבֹתֶיךָ מִצְרַיְמָה וְעַתָּה שָׂמְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרֹב׃

פרק י״א

א׳ וְאָהַבְתָּ אֵת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַרְתָּ מִשְׁמַרְתּוֹ וְחֻקֹּתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וּמִצְוֹתָיו כָּל־הַיָּמִים׃

ב׳ וִידַעְתֶּם הַיּוֹם כִּי | לֹא אֶת־בְּנֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ וַאֲשֶׁר לֹא־רָאוּ אֶת־מוּסַר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֶת־גָּדְלוֹ אֶת־יָדוֹ הַחֲזָקָה וּזְרֹעוֹ הַנְּטוּיָה׃

וידעתם היום. תְּנוּ לֵב לָדַעַת וּלְהָבִין וּלְקַבֵּל תּוֹכַחְתִּי׃

כי לא את בניכם. אֲנִי מְדַבֵּר עַכְשָׁו, שֶׁיּוּכְלוּ לוֹמַר אָנוּ לֹא יָדַעְנוּ וְלֹא רָאִינוּ בְּכָל זֶה׃

ג׳ וְאֶת־אֹתֹתָיו וְאֶת־מַעֲשָׂיו אֲשֶׁר עָשָׂה בְּתוֹךְ מִצְרַיִם לְפַרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם וּלְכָל־אַרְצוֹ׃

ד׳ וַאֲשֶׁר עָשָׂה לְחֵיל מִצְרַיִם לְסוּסָיו וּלְרִכְבּוֹ אֲשֶׁר הֵצִיף אֶת־מֵי יַם־סוּף עַל־פְּנֵיהֶם בְּרָדְפָם אַחֲרֵיכֶם וַיְאַבְּדֵם יְהוָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃

ה׳ וַאֲשֶׁר עָשָׂה לָכֶם בַּמִּדְבָּר עַד־בֹּאֲכֶם עַד־הַמָּקוֹם הַזֶּה׃

ו׳ וַאֲשֶׁר עָשָׂה לְדָתָן וְלַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב בֶּן־רְאוּבֵן אֲשֶׁר פָּצְתָה הָאָרֶץ אֶת־פִּיהָ וַתִּבְלָעֵם וְאֶת־בָּתֵּיהֶם וְאֶת־אָהֳלֵיהֶם וְאֶת כָּל־הַיְקוּם אֲשֶׁר בְּרַגְלֵיהֶם בְּקֶרֶב כָּל־יִשְׂרָאֵל׃

בקרב כל ישראל. כָּל מָקוֹם שֶׁהָיָה אֶחָד מֵהֶם בּוֹרֵחַ הָאָרֶץ נִבְקַעַת מִתַּחְתָּיו וּבוֹלַעְתּוּ, אֵלּוּ דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה, אָמַר לוֹ רַבִּי נְחֶמְיָה וַהֲלֹא כְבָר נֶאֱמַר (במדבר ט״ז) וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ – וְלֹא פִּיוֹתֶיהָ. אָמַר לוֹ וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם **בקרב כל ישראל**? אָמַר לוֹ שְׁנַעֲשֵׂית הָאָרֶץ מִדְרוֹן כְּמַשְׁפֵּךְ, וְכָל מָקוֹם שֶׁהָיָה אֶחָד מֵהֶם הָיָה מִתְגַּלְגֵּל וּבָא עַד מָקוֹם הַבְּקִיעָה (עי׳ ילקוט שמעוני תשנ״ב)׃

ואת כל היקום אשר ברגליהם. זֶה מָמוֹנוֹ שֶׁל אָדָם שֶׁמַּעֲמִידוֹ עַל רַגְלָיו (סנהדרין ק״י)׃

ז׳ כִּי עֵינֵיכֶם הָרֹאֹת אֶת־כָּל־מַעֲשֵׂה יְהוָה הַגָּדֹל אֲשֶׁר עָשָׂה׃

כי עיניכם הראת. מַסָּב עַל הַמִּקְרָא הָאָמוּר לְמַעְלָה – כִּי לֹא אֶת בְּנֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ כִּי אִם עַמָּכֶם אֲשֶׁר עֵינֵיכֶם הָרֹאוֹת וְגוֹ׳:

ח׳ וּשְׁמַרְתֶּם֙ אֶת־כָּל־הַמִּצְוָ֔ה אֲשֶׁ֥ר אָנֹכִ֖י מְצַוְּךָ֣ הַיּ֑וֹם לְמַ֣עַן תֶּחֶזְק֗וּ וּבָאתֶם֙ וִֽירִשְׁתֶּם֙ אֶת־הָאָ֔רֶץ אֲשֶׁ֥ר אַתֶּ֛ם עֹבְרִ֥ים שָׁ֖מָּה לְרִשְׁתָּֽהּ׃

ט׳ וּלְמַ֣עַן תַּאֲרִ֔יכוּ יָמִ֖ים עַל־הָֽאֲדָמָ֑ה אֲשֶׁ֨ר נִשְׁבַּ֤ע יְהוָה֙ לַאֲבֹתֵיכֶ֔ם לָתֵ֥ת לָהֶ֖ם וּלְזַרְעָ֑ם אֶ֚רֶץ זָבַ֣ת חָלָ֔ב וּדְבָ֖שׁ׃ {ס}

י׳ כִּ֣י הָאָ֗רֶץ אֲשֶׁ֨ר אַתָּ֤ה בָא־שָׁמָּה֙ לְרִשְׁתָּ֔הּ לֹ֣א כְאֶ֔רֶץ מִצְרַ֥יִם הִ֖וא אֲשֶׁ֣ר יְצָאתֶ֑ם מִשָּׁ֗ם אֲשֶׁ֤ר תִּזְרַע֙ אֶת־זַרְעֲךָ֔ וְהִשְׁקִ֥יתָ בְרַגְלְךָ֖ כְּגַ֥ן הַיָּרָֽק׃

לא כארץ מצרים הוא. אֶלָּא טוֹבָה הֵימֶנָּה, וְנֶאֱמְרָה הַבְטָחָה זוֹ לְיִשְׂרָאֵל בְּיֵצְאָתָם מִמִּצְרַיִם, שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים שָׁמָּא לֹא נָבֹא אֶל אֶרֶץ טוֹבָה וְיָפָה כָּזוֹ. יָכוֹל בְּגִנּוּתָהּ הַכָּתוּב מְדַבֵּר, וְקָאָמַר לָהֶם לֹא כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם הִיא אֶלָּא רָעָה הֵימֶנָּה? תַּ״ל ״וְחָבְרוֹן שֶׁבַע שָׁנִים נִבְנְתָה לִפְנֵי וְגוֹ׳״ (במדבר י״ג), אָדָם אֶחָד בְּנָאָן, חָם בָּנָה צֹעַן לְמִצְרַיִם בְּנוֹ, וְחֶבְרוֹן לִכְנַעַן, דֶּרֶךְ אֶרֶץ אָדָם בּוֹנֶה אֶת הַנָּאֶה וְאַחַר כָּךְ בּוֹנֶה אֶת הַגָּרוּעַ, שֶׁפְּסָלְתּוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן הוּא נוֹתֵן בַּשֵּׁנִי, וּבְכָל מָקוֹם הֶחָבִיב קוֹדֵם, הָא לָמַדְתָּ שֶׁחֶבְרוֹן יָפָה מִצֹּעַן; וּמִצְרַיִם מְשֻׁבַּחַת מִכָּל הָאֲרָצוֹת שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית י״ג) ״כְּגַן ה׳ כְּאֶרֶץ מִצְרָיִם״, וְצֹעַן שֶׁבַח מִצְרַיִם הִיא שֶׁהִיא מְקוֹם מַלְכוּת, שֶׁכֵּן הוּא אוֹמֵר (ישעיהו ל׳) ״כִּי הָיוּ בְצֹעַן שָׂרָיו״, וְחֶבְרוֹן פְּסָלְתָּהּ שֶׁל יִשְׂרָאֵל, לְכָךְ הִקְצוּתָהּ לְקִבּוּרַת מֵתִים, וְאַף עַל פִּי כֵן הִיא יָפָה מִצֹּעַן. וּבְכְתֻבּוֹת (דף קי״ב) דָּרְשׁוּ בְּעִנְיָן אַחֵר, אֶפְשָׁר אָדָם בּוֹנֶה בַּיִת לִבְנוֹ הַקָּטָן וְאַחַר כָּךְ לִבְנוֹ הַגָּדוֹל? אֶלָּא שֶׁמְּבַנֶּה עַל אֶחָד מִשִּׁבְעָה בְּצֹעַן:

אשר יצאתם משם. אֲפִלּוּ אֶרֶץ רַעְמְסֵס אֲשֶׁר יְשַׁבְתֶּם בָּהּ וְהִיא בְּמֵיטַב אֶרֶץ מִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר ״בְּמֵיטַב הָאָרֶץ וְגוֹ׳״ (בראשית מ״ז), אַף הִיא אֵינָהּ כְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל:

והשקית ברגלך. אֶרֶץ מִצְרַיִם הָיְתָה צְרִיכָה לְהָבִיא מַיִם מִנִּילוּס, בְּרַגְלָךְ, וּלְהַשְׁקוֹתָהּ – צָרִיךְ אַתָּה לִנְדֹּד מִשְׁנָתְךָ וְלַעֲמֹל, וְהַנָּמוּךְ שׁוֹתֶה וְלֹא הַגָּבוֹהַּ, וְאַתָּה מַעֲלֶה הַמַּיִם מִן הַנָּמוּךְ לַגָּבוֹהַּ, אֲבָל זוֹ **למטר השמים תשתה מים** – אַתָּה יָשֵׁן עַל מִטָּתְךָ וְהַקָּבָּ״ה מַשְׁקֶה נָמוּךְ וְגָבוֹהַּ גָּלוּי וְשֶׁאֵינוֹ גָּלוּי כְּאֶחָת (ספרי):

כגן הירק. שֶׁאֵין דַּי לוֹ בִּגְשָׁמִים וּמַשְׁקִין אוֹתוֹ בָּרֶגֶל וּבַכַּתֵּף:

י״א וְהָאָ֗רֶץ אֲשֶׁ֨ר אַתֶּ֤ם עֹבְרִים֙ שָׁ֣מָּה לְרִשְׁתָּ֔הּ אֶ֥רֶץ הָרִ֖ים וּבְקָעֹ֑ת לִמְטַ֥ר הַשָּׁמַ֖יִם תִּשְׁתֶּה־מָּֽיִם׃

ארץ הרים ובקעת. מְשֻׁבָּח הֶהָר מִן הַמִּישׁוֹר, שֶׁהַמִּישׁוֹר בְּבֵית כֹּר אַתָּה זוֹרֵעַ כֹּר, אֲבָל הֶהָר בֵּית כֹּר מְמֻנּוּ חֲמִשָּׁה כַּרִּין – אַרְבָּעָה מֵאַרְבָּעָה שִׁפּוּעָיו וְאֶחָד בְּרֹאשׁוֹ:

ובקעת. הֵן מִישׁוֹר:

י״ב אֶ֣רֶץ אֲשֶׁר־יְהוָ֣ה אֱלֹהֶ֔יךָ דֹּרֵ֖שׁ אֹתָ֑הּ תָּמִ֣יד עֵינֵ֤י יְהוָה֙ אֱלֹהֶ֔יךָ בָּ֖הּ מֵרֵשִׁ֥ית הַשָּׁנָ֖ה וְעַד־אַחֲרִ֥ית שָׁנָֽה׃ {ס}

אשר ה׳ אלהיך דרש אתה. וַהֲלֹא כָּל הָאֲרָצוֹת דּוֹרֵשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר ״לְהַמְטִיר עַל אֶרֶץ לֹא אִישׁ״ (איוב ל״ח)? אֶלָּא כִּבְיָכוֹל אֵינוֹ דּוֹרֵשׁ אֶלָּא אוֹתָהּ, וְעַל יְדֵי אוֹתָהּ דְּרִישָׁה שֶׁדּוֹרְשָׁהּ, דּוֹרֵשׁ אֶת כָּל הָאֲרָצוֹת עִמָּהּ:

תמיד עיני ה׳ אלהיך בה. לִרְאוֹת מַה הִיא צְרִיכָה, וּלְחַדֵּשׁ בָּהּ גְּזֵרוֹת, עִתִּים לְטוֹבָה עִתִּים לְרָעָה כוּ׳, כִּדְאִיתָא בְּר״ה (דף י״ז):

מרשית השנה. מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה נִדּוֹן מַה יְּהֵא בְּסוֹפָהּ (שם ח׳):

י״ג וְהָיָ֗ה אִם־שָׁמֹ֤עַ תִּשְׁמְעוּ֙ אֶל־מִצְוֹתַ֔י אֲשֶׁ֥ר אָנֹכִ֛י מְצַוֶּ֥ה אֶתְכֶ֖ם הַיּ֑וֹם לְאַהֲבָ֞ה אֶת־יְהוָ֣ה אֱלֹהֵיכֶ֗ם וּלְעָבְדוֹ֙ בְּכָל־לְבַבְכֶ֔ם וּבְכָל־נַפְשְׁכֶֽם׃

והיה אם שמע. וְהָיָה מוּסָב עַל הָאָמוּר לְמַעְלָה, לְמַטַּר הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתֶּה מָּיִם:

והיה אם שמע תשמעו. אִם שָׁמֹעַ בְּיָשָׁן תִּשְׁמְעוּ בֶּחָדָשׁ, וְכֵן ״אִם שָׁכֹחַ תִּשְׁכַּח״ (דברים ח׳) – אִם הִתְחַלְתָּ לְשָׁכְחַ סוֹפְךָ שֶׁתִּשְׁכַּח כֻּלָּהּ, שֶׁכֵּן כְּתִיב בְּמִגְלָה אִם תַּעַזְבֵנִי יוֹמַיִם אֶעֱזָבֵךְ:

מצוה אתכם היום. שֶׁיִּהְיוּ עֲלֵיכֶם חֲדָשִׁים, כְּאִלּוּ שְׁמַעְתֶּם בּוֹ בַּיּוֹם (ספרי):

לאהבה את ה׳. שֶׁלֹּא תֹּאמַר הֲרֵי אֲנִי לוֹמֵד בִּשְׁבִיל שֶׁאֶהְיֶה עָשִׁיר, בִּשְׁבִיל שֶׁאֶקָּרֵא רַב, בִּשְׁבִיל שֶׁאֶקַּבֵּל שָׂכָר, אֶלָּא כָּל מַה שֶּׁתַּעֲשֶׂה עֲשֵׂה מֵאַהֲבָה וְסוֹף הַכָּבוֹד לָבֹא (שם):

ולעבדו בכל לבבכם. עֲבוֹדָה שֶׁהִיא בַּלֵּב, וְזוֹ הִיא תְּפִלָּה, שֶׁהַתְּפִלָּה קְרוּיָה עֲבוֹדָה, שֶׁנֶּאֱמַר ״אֱלֹהֵךְ דִּי אַנְתְּ פָּלַח לֵהּ בְּתַדִּירָא״ (דניאל ו׳), וְכִי יֵשׁ פֶּלַח בְּבָבֶל? אֶלָּא עַל שֶׁהָיָה מִתְפַּלֵּל שֶׁנֶּאֱמַר (שם) ״וְכַדִּין פְּתִיחָן לֵהּ וְגוֹ׳״; וְכֵן בְּדָוִד הוּא אוֹמֵר (תהילים קמ״א) ״תִּכּוֹן תְּפִלָּתִי קְטֹרֶת לְפָנֶיךָ״:

בכל לבבכם ובכל נפשכם. וַהֲלֹא כְּבָר הִזְהִיר ״בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשֶׁךָ״ (דברים ו׳), אֶלָּא אַזְהָרָה לַיָּחִיד, אַזְהָרָה לַצִּבּוּר (ספרי):

י״ד וְנָתַתִּ֤י מְטַר־אַרְצְכֶם֙ בְּעִתּ֔וֹ יוֹרֶ֥ה וּמַלְק֖וֹשׁ וְאָסַפְתָּ֣ דְגָנֶ֑ךָ וְתִירֹשְׁךָ֖ וְיִצְהָרֶֽךָ׃

ונתתי מטר ארצכם. עֲשִׂיתֶם מַה שֶּׁעָלֵיכֶם אַף אֲנִי אֶעֱשֶׂה מַה שֶּׁעָלַי (שם):

בעתו. בַּלֵּילוֹת שֶׁלֹּא יַטְרִיחוּ אֶתְכֶם; דְּ״אַ – בְּעִתּוֹ בְּלֵילֵי שַׁבָּתוֹת שֶׁהַכֹּל מְצוּיִין בְּבָתֵּיהֶם:

יורה. הִיא רְבִיעָה הַנּוֹפֶלֶת לְאַחַר הַזְּרִיעָה, שֶׁמַּרְוָה אֶת הָאָרֶץ וְאֶת הַזְּרָעִים:

מלקוש. רְבִיעָה הַיּוֹרֶדֶת סָמוּךְ לְקָצִיר, לְמַלֹּאת הַתְּבוּאָה בְּקַשֶּׁיהָ. וּלְשׁוֹן מַלְקוֹשׁ דָּבָר הַמְאַחֵר כְּדִמְתַרְגְּמִינַן (בראשית ל׳) ״וְהָיָה הָעֲטֻפִים לְלָבָן״ – לַקִּישְׁיָא; דְּ״אַ – לְכָךְ נִקְרֵאת מַלְקוֹשׁ, שֶׁיּוֹרֶדֶת עַל הַמְּלִילוֹת וְעַל הַקַּשִּׁין:

ואספת דגנך. אַתָּה תַּאַסְפֶּנּוּ אֶל הַבַּיִת וְלֹא אוֹרֵחַ, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר ״אִם אֶתֵּן דְּגָנְךָ וְגוֹ׳ כִּי מְאַסְפָיו יֹאכְלֵהוּ״ (ישעיהו ס״ב) וְלֹא כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר ״וְהָיָה אִם זֶרַע יִשְׂרָאֵל וְגוֹ׳״ (שופטים ו׳):

ט״ו וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ׃

ונתתי עשב בשדך. שֶׁלֹּא תִצְטָרֵךְ לְהוֹלִיכָהּ לַמִּדְבָּרוֹת. דְּ״אַ — שֶׁתִּהְיֶה גוֹזֵז תְּבוּאָתְךָ כָּל יְמוֹת הַגְּשָׁמִים וּמַשְׁלִיךְ לִפְנֵי בְהֶמְתְּךָ וְאַתָּה מוֹנֵעַ יָדְךָ מִמֶּנָּה שְׁלוֹשִׁים יוֹם קֹדֶם לַקָּצִיר וְאֵינָהּ פּוֹחֶתֶת מִדְּגָנָהּ (ספרי):

ואכלת ושבעת. הֲרֵי זוֹ בְרָכָה אַחֶרֶת שֶׁתְּהֵא בְרָכָה מְצוּיָה בַּפַּת בְּתוֹךְ הַמָּעַיִם **ואכלת ושבעת**:

ט״ז הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם׃

השמרו לכם. כֵּיוָן שֶׁתִּהְיוּ אוֹכְלִים וּשְׂבֵעִים הִשָּׁמְרוּ לָכֶם שֶׁלֹּא תִבְעָטוּ, שֶׁאֵין אָדָם מוֹרֵד בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶלָּא מִתּוֹךְ שִׂבְיָה, שֶׁנֶּאֱמַר ״פֶּן תֹּאכַל וְשָׂבָעְתָּ וּבָקָרְךָ וְצֹאנְךָ יִרְבְּיֻן״ (דברים ח׳), מַה הוּא אוֹמֵר אַחֲרָיו? ״וְרָם לְבָבֶךָ וְשָׁכַחְתָּ״:

וסרתם. לִפְרֹשׁ מִן הַתּוֹרָה, וּמִתּוֹךְ כָּךְ **ועבדתם אלהים אחרים**, שֶׁכֵּיוָן שֶׁאָדָם פּוֹרֵשׁ מִן הַתּוֹרָה הוֹלֵךְ וּמְדַבֵּק בַּעֲ״זָ, וְכֵן דָּוִד אוֹמֵר ״כִּי גֵרְשׁוּנִי הַיּוֹם מֵהִסְתַּפֵּחַ בְּנַחֲלַת ה׳ לֵאמֹר לֵךְ עֲבֹד וְגוֹ׳״ (שמואל א כ״ו), וּמִי אָמַר לוֹ כֵּן? אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁאֲנִי מְגָרֵשׁ מִלַּעֲסֹק בַּתּוֹרָה, הֲרֵינִי קָרוֹב לַעֲבֹד אֱלֹהִים אֲחֵרִים:

אלהים אחרים. שֶׁהֵם אֲחֵרִים לְעוֹבְדֵיהֶם – צוֹעֵק אֵלָיו וְאֵינוֹ עוֹנֶהוּ, נִמְצָא עָשׂוּי לוֹ כְּנֶכְרִי (ספרי):

י״ז וְחָרָה אַף־יְהוָה בָּכֶם וְעָצַר אֶת־הַשָּׁמַיִם וְלֹא־יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְהוָה נֹתֵן לָכֶם׃

את יבולה. אַף מַה שֶּׁאַתָּה מוֹבִיל לָהּ, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (חגי א׳) זַרְעְתֶּם הַרְבֵּה וְהָבֵא מְעָט (ספרי):

ואבדתם מהרה. עַל כָּל שְׁאָר הַיִּסּוּרִין אַגְּלָה אֶתְכֶן מִן הָאֲדָמָה שֶׁגְּרָמָה לָכֶם לַחֲטֹא; מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁשָּׁלַח בְּנוֹ לְבֵית הַמִּשְׁתֶּה וְהָיָה יוֹשֵׁב וּמַפְקִידוֹ אַל תֹּאכַל יוֹתֵר מִצָּרְכְּךָ, שֶׁתְּבָא נָקִי לְבֵיתְךָ, וְלֹא הִשְׁגִּיחַ הַבֵּן הַהוּא, אָכַל וְשָׁתָה יוֹתֵר מִצָּרְכּוֹ, וְהִקִּיא וְטִנֵּף אֶת כָּל בְּנֵי הַמִּסְבָּה, נְטָלוּהוּ בְיָדָיו וּבְרַגְלָיו וּזְרָקוּהוּ אֲחוֹרֵי פַּלְטְרִין (שם):

מהרה. אֵינִי נוֹתֵן לָכֶם אַרְכָּא, וְאִם תֹּאמְרוּ וַהֲלֹא נִתְּנָה אַרְכָּא לְדוֹר הַמַּבּוּל שֶׁנֶּאֱמַר וְהָיוּ יָמָיו מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה (בראשית ו׳) דּוֹר הַמַּבּוּל לֹא הָיָה לָהֶם מִמִּי לִלְמֹד וְאַתֶּם יֵשׁ לָכֶם מִמִּי לִלְמֹד (ספרי):

י״ח וְשַׂמְתֶּם אֶת־דְּבָרַי אֵלֶּה עַל־לְבַבְכֶם וְעַל־נַפְשְׁכֶם וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל־יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם׃

ושמתם את דברי. אַף לְאַחַר שֶׁתִּגְלוּ הֱיוּ מְצֻיָּנִים בַּמִּצְווֹת, הַנִּיחוּ תְּפִלִּין, עֲשׂוּ מְזוּזוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיוּ לָכֶם חֲדָשִׁים כְּשֶׁתַּחְזְרוּ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ירמיהו ל״א) הָשִׂיבִי לָךְ צִיֻּנִים (ספרי):

י״ט וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת־בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ׃

לדבר בם. מִשָּׁעָה שֶׁהַבֵּן יוֹדֵעַ לְדַבֵּר, לְמֵדֵהוּ ״תּוֹרָה צִוָּה לָנוּ מֹשֶׁה״ שֶׁיְּהֵא זֶה לְמוּד דִּבּוּרוֹ; מִכָּאן אָמְרוּ כְּשֶׁהַתִּינוֹק מַתְחִיל לְדַבֵּר אָבִיו מְשִׂיחַ עִמּוֹ בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ וּמְלַמְּדוֹ תוֹרָה, וְאִם לֹא עָשָׂה כֵּן הֲרֵי הוּא כְּאִלּוּ קוֹבְרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר **ולמדתם אתם את בניכם לדבר בם וגו׳.**

כ׳ וּכְתַבְתָּם עַל־מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ׃

כ״א לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל־הָאָרֶץ׃ *(בספרי תימן הָאָרֶץ)*

בצד״י גדולה): {ס}

למען ירבו ימיכם וימי בניכם. אִם עֲשִׂיתֶם כֵּן יִרְבּוּ, וְאִם לָאו לֹא יִרְבּוּ, שֶׁדִּבְרֵי תוֹרָה נִדְרָשִׁין מִכְּלַל לָאו הֵן וּמִכְּלַל הֵן לָאו (ספרי):

לתת להם. לָתֵת לָכֶם אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא לָתֵת לָהֶם, מִכָּאן מָצִינוּ לְמֵדִים תְּחִיַּת הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה:

כ״ב כִּי אִם־שָׁמֹר תִּשְׁמְרוּן אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם לַעֲשֹׂתָהּ לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לָלֶכֶת בְּכָל־דְּרָכָיו וּלְדָבְקָה־בוֹ:

שמר תשמרון. אַזְהָרַת שְׁמִירוֹת הַרְבֵּה, לְהַזְהִיר בְּתַלְמוּדוֹ שֶׁלֹּא יִשְׁתַּכַּח (שם):

ללכת בכל דרכיו. הוּא רַחוּם וְאַתָּה תְּהֵא רַחוּם, הוּא גּוֹמֵל חֲסָדִים וְאַתָּה גּוֹמֵל חֲסָדִים (שם):

ולדבקה בו. אֶפְשָׁר לוֹמַר כֵּן? וַהֲלֹא אֵשׁ אוֹכְלָה הוּא? אֶלָּא הִדַּבֵּק בַּתַּלְמִידִים וּבַחֲכָמִים וּמַעֲלֶה אֲנִי עָלֶיךָ כְּאִלּוּ נִדְבַּקְתָּ בּוֹ (ספרי):

כ״ג וְהוֹרִישׁ יְהוָה אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִלִּפְנֵיכֶם וִירִשְׁתֶּם גּוֹיִם גְּדֹלִים וַעֲצֻמִים מִכֶּם:

והוריש ה׳. עֲשִׂיתֶם מַה שֶּׁעֲלֵיכֶם, אַף אֲנִי אֶעֱשֶׂה מַה שֶּׁעָלַי (שם):

ועצמים מכם. אַתֶּם גִּבּוֹרִים, וְהֵם גִּבּוֹרִים מִכֶּם, שֶׁאִם לֹא שֶׁיִּשְׂרָאֵל גִּבּוֹרִים מַה הַשַּׁבָּח הַהוּא שֶׁמְּשַׁבֵּחַ אֶת הָאֱמוֹרִיִּים לוֹמַר וַעֲצוּמִים מִכֶּם? אֶלָּא אַתֶּם גִּבּוֹרִים מִשְּׁאָר הָאֻמּוֹת, וְהֵם גִּבּוֹרִים מִכֶּם (ע׳ שם):

כ״ד כָּל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ כַּף־רַגְלְכֶם בּוֹ לָכֶם יִהְיֶה מִן־הַמִּדְבָּר וְהַלְּבָנוֹן מִן־הַנָּהָר נְהַר־פְּרָת וְעַד־הַיָּם הָאַחֲרוֹן יִהְיֶה גְּבֻלְכֶם:

כ״ה לֹא־יִתְיַצֵּב אִישׁ בְּפְנֵיכֶם פַּחְדְּכֶם וּמוֹרַאֲכֶם יִתֵּן | יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּדְרְכוּ־בָהּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם: {ס}

לא יתיצב איש וגו׳. אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ, אֵמָּה וּמִשְׁפָּחָה וְאִשָּׁה בִּכְשֶׁפֶיהָ מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר ״לֹא יִתְיַצֵּב״ מִכָּל מָקוֹם, אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר ״אִישׁ״? אֶפִלּוּ כְּעוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן (שם):

פחדכם ומוראכם. וַהֲלֹא פַּחַד הוּא מוֹרָא? אֶלָּא פַּחְדְּכֶם עַל הַקְּרוֹבִים וּמוֹרַאֲכֶם עַל הָרְחוֹקִים; פַּחַד לְשׁוֹן בְּעִיתַת פִּתְאֹם, מוֹרָא לְשׁוֹן דְּאָגָה מְיָמִים רַבִּים:

כאשר דבר לכם. וְהֵיכָן דִּבֶּר? (שמות כ״ג) אֶת אֵימָתִי אֲשַׁלַּח לְפָנֶיךָ וְגוֹ׳ (ספרי שם):